

znění dotazníků a také věcný a jmenný rejstřík v závěru knihy. To ale nemění nic na tom, že má daná publikace všechny předpoklady k tomu, aby byla vděčně přijata odbornou veřejností.

Oleg Šenšin

doi: 10.14712/23363231.2017.7

Marek Dluhoš, **Vorové v zákoně – vůdcové zločinců postsovětského světa (od perestrojky k dnešku)**. Praha: Vodnář, 2015, 204 s. ISBN 978-80-7439-100-2

Čas od času probleskne českými médii zpráva o zadržení či propuštění některého z údajných vůdců ruskojazyčných skupin organizovaného zločinu. Mnohdy se u takové zprávy dočteme, že se jedná o tzv. *vora v zákoně*, ovšem málokdy se dočkáme vysvětlení tohoto pojmu, a pokud ano, pak většinou jen zkreseně. Svět ruskojazyčného organizovaného zločinu je pro českou veřejnost zkrátka téma neznámé a možná trochu tajemné. Více světla do něj nyní vnáší kniha Marka Dluhoše *Vorové v zákoně – vůdcové zločinců postsovětského světa (od perestrojky k dnešku)*.

Recenzovaná práce vychází z autorovy doktorské disertace obhájené na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Historik a teolog Marek Dluhoš přináší na dvou stech stranách fundovaný a nesmírně podrobný popis světa ruskojazyčného organizovaného zločinu a jeho více než stoletých dějin. Název práce je však ku škodě věci trochu matoucí a možná byl vybrán jen pro větší přitažlivost. Kniha totiž není zdaleka jen o samotných *vorech v zákoně*, ale pojednává obecně o celém zločineckém světě (podsvětí) v zemích bývalého Sovětského svazu, o různých typech zločinců a jejich organizacích a především zasazuje zločin do kontextu politicko-hospodářského vývoje v Sovětském svazu a poté v postsovětském Rusku. Přesný není ani podtitul „od perestrojky k dnešku“, neboť autor činí tak časté exkurzy do doby od třicátých do sedmdesátých let 20. století, leckdy i do carského období, že by podtitul knihy mohl klidně znít „od carismu k dnešku“. Tyto exkurzy jsou nicméně cenné, protože ukazují vývoj zločineckého světa v širším kontextu i jeho schopnost rychle a pružně reagovat na různé formy politického vývoje.

Dozvídáme se tak podrobnosti o světě kriminálních, kteří se nikdy nehodlají „napravit“ a namísto toho dodržují vlastní striktní „zákon“ (kodex chování) a žijí zcela paralelně s běžnou populací. V jejich prostředí nehraje roli národnost, i když v porovnání s celkovým národnostním složením populace postsovětského prostoru jsou mezi *vory v zákoně* nejvíce zastoupeni příslušníci kavkazských národů (až na Čečence, kteří údajně jako jediní ustálené zločinecké zákony neuznávají). V Dluhošově knize se seznamujeme s tradicemi zločinců, osobitým slangem, rolí religiozity a mnoha dalšími podrobnostmi ze života v podsvětí. Vidíme, že za vznikem společenství vorů a za existencí *vorů v zákoně* stála do značné míry sovětská tajná policie, která toto společenství v době fungování gulagu spíše podporovala, aby se s ním pak koncem padesátých let pustila do litého boje. Vorové

však přechkali i tento útok a postupně s příchodem šedé ekonomiky v sedmdesátých letech a s uvolněním poměrů za perestrojky získali novou, nebývalou sílu. Zatímco v „romantických“ dobách padesátých let se vorové chlubilí svým tetováním a absolutní ignorací sovětské moci, dnes už se chlubí spíše vrtulníky, tetování skrývají a zakládají rodiny, což bylo dřív v jejich světě zakázáno. „Zločinnost vorů v zákoně nezaniká, ale mění se se společností,“ píše autor (s. 191). Jako základní pravidlo *vora v zakoně*, jež vypožoroval a které se podle něj nemění po celou dobu existence vorovského společenství provázené spory mezi jednotlivými generacemi, Dluhoš uvádí, že „vor nesouhlasí s existujícím rozdělením podle práce“, a tedy že s vlčí přirozeností ignoruje strukturu běžné společnosti a bez výčitek sleduje jen kořistnické cíle (s. 191–92).

Kniha je o to cennější, že až na několik studií (například politologa Tomáše Šmída z brněnské Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity či některých kriminologů) nebyla v České republice obdobná rozsáhlejší monografie podávající charakteristiku příslušníků ruskojazyčného organizovaného zločinu doposud vydána. Autor čerpal takřka výhradně z ruských zdrojů, což v českém politologickém či sociologickém prostředí rovněž není vždy pravidlem. Jejich převaha je taková, že poznámkový aparát je takřka celý v azbuce. To je velmi neobvyklé a běžným čtenářem zřejmě málo ocenitelné, možná až na škodu (těžko odhadnout, zda se jedná o rozhodnutí vyjít vstříc rusky mluvícím odborníkům či spíše o snahu usnadnit si redakční práci). Kniha je totiž díky dobré distribuci dostupná široké veřejnosti, kterou může oslovit i poměrně čtivým jazykem, přestože si jinak zachovává náležitosti odborného textu. Český čtenář tak může s překvapením zjistit, jak je téma (post)sovětského podsvětí široké a pestré. Oproti tomu v ruské společnosti je tento fakt všeobecně známý, což dokládá i personální, hospodářské či jazykové pronikání kriminálního vlivu do ruského mainstreamu.

Kniha je rozdělena do šesti částí. V první z nich se autor věnuje historii tzv. vorovského společenství od 19. století po dnešek a přináší v něm velmi cenné srovnání vývoje v různých epochách Sovětského svazu, během nichž se postavení a zvyky zločinných společenství překvapivě proměňovaly. V druhé části popisuje autor osobnostní charakteristiky profesionálních zločinců. Ve třetí části líčí jejich tradice a kulturu, resp. kontrakulturu. Vazby a vztahy vorovského světa jsou tematickou náplní čtvrté části, zatímco část pátá pojednává o tzv. schodkách – tedy zločineckých sněmech, které jsou nadřazeny běžným strukturám vorovských organizací. Poslední, šestá část knihy pojednává o vztahu *vorů v zakoně* a organizovaného zločinu.

Celková struktura knihy je bohužel poněkud zmatečná a nepřehledná. Zvláště poslední, šestá část do jisté míry působí jako opakování druhé poloviny první části, která taktéž pojednává o vývoji vztahu *vorů v zakoně* a organizovaného zločinu, a to v období kolem perestrojky. Rovněž pátá část zabývající se schodkami by logicky zapadala spíše do předcházející části čtvrté, jež popisuje vazby a vztahy uvnitř vorovského světa. Tato nelogičnost vede k občasnému opakování již řečeného (například odstavec vysvětlující, že vorové nemají centralizované vedení kvůli rozlehlosti země a počtům vězení i společenství, se téměř doslovně opakuje na s. 133 i na s. 171). Zvolená struktura taktéž

neusnadňuje orientaci v některých pojmech. Ač se kniha nazývá *Vorové v zákoně*, celou dobu pojednává spíše obecně o společenství vorů a kriminálním světě v (post)sovětském prostoru, aniž by byly rozdíly a funkce jednotlivých skupin jasně vysvětleny. Podrobnosti o tom, kdo to vlastně je *vor v zákoně* a jak se jím někdo může stát, se tudíž dovídáme až na s. 108 v kapitole o korunovaci na *vora v zákoně*.

Autor se k tématu podle svých slov dostal díky svému zájmu o alternativní subkultury (náboženské i zločinné). To je velmi přínosné například při charakteristice popisovaných společenských skupin a vztahů, které mezi lidmi v rámci těchto skupin panují. Na druhou stranu je zjevné, že autor není dopodrobna obeznámen s tématem tzv. lágernické literatury, která v mnoha podobách popisuje společenství vorů z doby fungování systému gulag od dvacátých do padesátých let 20. století. Dluhoš sice cituje například Varlama Šalamova, ovšem uvádí ho jako sovětského disidenta, což je velmi nepřesné. Varlam Šalamov byl ve třicátých letech obviněn jako tisíce dalších nevinných z údajného trockismu, tj. v dobách dávno před vznikem disidentského hnutí. Významnou autorku gulagovských memoárů Jevgenii Ginsburgovou pak Dluhoš představuje jako mužského autora „E. Ginsburga“ (s. 17). Zcela opomenut zůstává také fenomén tzv. sučí války (od slova *suka* znamenajícího čubka, kurva), kdy proti sobě po skončení druhé světové války stály v táborech dvě skupiny kriminálníků – vorové a suky, tedy vězni, kteří se účastí ve válce zpronevěřili vorovskému zákonu. Tato válka přinesla obrovské množství mrtvých a do jisté míry i paralýzu kriminálnického stavu. Varlam Šalamov ve svých povídkách tuto historii velmi dobře popisuje. Dluhoš o tomto fenoménu sice píše hned na několika místech, ovšem nejspíš nezáměrně pokaždé pomocí jiné terminologie a bez vzájemného propojení: jednou se zmiňuje o tzv. sukách jako o „polských vorech“ (s. 31) a o válce s nimi, jindy pak uvádí bez dalšího kontextu „sučí války“ (s. 146) nebo ve výčtu nařízení vorovského zákona překládá výraz pro ty, kdo zákon vorů porušili, jako „kurvy“ (s. 154). Ve skutečnosti jde přitom v případě polských vorů, sučích válek a kurev stále o jedno a to samé téma.

Kromě toho, že se autor dopouští na několika místech lehkých rusismů, je problematický v podstatě i překlad samotného klíčového pojmu jako „vor v zákoně“. Jedná se vlastně o sousloví kombinující ruské a české slovo. Přesněji by měl být výraz buď zcela v ruštině s krátkým „a“, tedy *vor v zákoně* (jak je to používáno i v této recenzi), anebo gramaticky česky, tedy „zloděj v zákoně“ (i když přesnější výraz by zněl spíše „zloděj s vlastním zákonem“). Výraz „vor v zákoně“ je z jazykového hlediska vlastně nelogický, ovšem v českém prostředí se možná už do jisté míry vžil.

Přes tyto připomínky, které se týkají jen menší části obsahu recenzované publikace, se jedná o knihu přínosnou a dobře napsanou, která může obohatit jak čtenáře zajímaví se o organizovaný zločin, tak ty, které láká spíše ruská kultura. Vorovské společenství je totiž natolik szito s ruskou společností, že bez základní znalosti jeho fungování není možné dnešní Rusko plně pochopit.

Štěpán Černoušek

doi: 10.14712/23363231.2017.8